

Alternatív művészeti mozgalmak az 1970-es években: az Orfeo-ügy. ^[1]

„Az láttuk magunk körül, hogy a proletárdiktatúra nem azonos a proletárhatalommal, a párt nem azonos a munkásosztállyal. Cselekvési alternatívákat kerestünk, s korábban már a sztálinizmussal is, a maoizmussal is kacérkodtunk már. [...] S ebben az időben felmerült bennünk a kérdés: mit csináljunk? Az az ötletünk támadt, hogy bábokat készítsünk, és a bábelőadásokkal talán közelebb kerülhetünk a közönségünkhöz, az emberekhez. A bábokat még csak meg tudtunk csinálni, az előadást már nem, tehát meg kellett keresnünk azokat, akik más művészi ágak képviselőjeként segítségünkre lehettek.”

Bevezetés

Az amatőr színjátszás városon és falun is sokáig a műkedvelő színházat jelentette, azaz az amatőr csoportok egyfajta színházpótló funkciót is betöltve ugyanazokat a darabokat mutatták be, mint a hagyományos színházak, csak más színvonalon. A hatvanas évek végén körülbelül négyezer amatőr csoport működött különböző egyetemeken, üzemekben, iskolákban, termelő-szövetkezetekben, amelyek nagy része ünnepi és alkalmi műsorokat készített. Emellett néhány száz többé-kevésbé rendszeresen dolgozó együttes és mintegy két tucat színházszertűen működő csoport dolgozott. Ezek az amatőr színházak, amellyel, hogy jó színvonalú produkciókat hoztak létre, a kísérletező színház típusát is megtestesítették a magyar színházi életben. A hivatásos színházak vezetői hamar felismerték az amatőr színházak jelentőségét, és többnyire káros konkurenciának tartották a csoportokat. A színházi élet két ága között ellenségeskedés kezdődött, amely gyorsan összekapcsolódott azzal az ideológiai és politikai üldözéssel, amit az amatőr társulatok és törzsközönségük szellemi nyitottsága és az ettől való félelem váltott ki a párt- és állami vezetésben egyaránt.

A Magyarországon is megalakuló együttesek megszerveződésükkor háromféle reakcióval találták magukat szembe: vagy egyáltalán nem vettek róluk tudomást, vagy nem akartak róluk tudomást venni, vagy szisztematikusan támadták őket. A támadás évek végén körülbelül négyezer amatőr csoport működött különböző egyetemeken, üzemekben, iskolákban, termelő-szövetkezetekben, amelyek nagy része ünnepi és alkalmi műsorokat készített. Emellett néhány száz többé-kevésbé rendszeresen dolgozó együttes és mintegy két tucat színházszertűen működő csoport dolgozott. Ezek az amatőr színházak, amellyel, hogy jó színvonalú produkciókat hoztak létre, a kísérletező színház típusát is megtestesítették a magyar színházi életben. A hivatásos színházak vezetői hamar felismerték az amatőr színházak jelentőségét, és többnyire káros konkurenciának tartották a csoportokat. A színházi élet két ága között ellenségeskedés kezdődött, amely gyorsan összekapcsolódott azzal az ideológiai és politikai üldözéssel, amit az amatőr társulatok és törzsközönségük szellemi nyitottsága és az ettől való félelem váltott ki a párt- és állami vezetésben egyaránt.

Az Orfeo együttes

1969 őszén a Képzőművészeti Főiskolán néhány fiatal művészhallgató, tanár - többek között *Malgot István* szobrász, *Fábry Péter* fotós, *Kiss Mihály* grafikus, *Németh Ilona*, *Lóránt Zsuzsa* szobrász-tanár, *Bálványos Huba* grafikus-tanár - bábegyüttest alapított.

„Mi a francia 68 eszméivel szimpatizáló, alapvetően a marxizmus talaján álló, tehát baloldali csoportot alkottunk. Azt láttuk magunk körül, hogy a proletárdiktatúra nem azonos a proletárhatalommal, a párt nem azonos a munkásosztállyal. Cselekvési alternatívákat kerestünk, s korábban már a sztálinizmussal is, a maoizmussal is kacérkodtunk már.”

Többen a maoizmussal fogtak meg, mint ideológiával kerültek kapcsolatba, hanem például azzal a körrel is (*Pór György*, *Dalos György*), amelyet 1968-ban maoista összeesküvés vádjával nemcsak perbe. De 1969 végére 1968 (párizsi tavasz, csehszlovákiai események) meg az ezzel összekapcsolódó új baloldaliság vált számukra meghatározóvá. „S ebben az időben felmerült bennünk a kérdés: mit csináljunk? Az az ötletünk támadt, hogy bábokat készítsünk, és a bábelőadásokkal talán közelebb kerülhetünk a közönségünkhöz, az emberekhez. A bábokat még csak meg tudtunk csinálni, az előadást már nem, tehát meg kellett keresnünk azokat, akik más művészi ágak képviselőjeként segítségünkre lehettek. Így kerültünk kapcsolatba zenészekkel, színészekkel, elsőként *Fodor Tamással*, akit már többször láttam, és szerettem mint színészt.” *Fodor Tamás* révén más színészek is bekapcsolódtak a munkába, aztán önállósult a két csoport. A bábegyüttes mellett létrejött az Orfeo zenekar és az Orfeo Stúdió. Néhány főiskolásból pedig megalakult a képzőművész csoport. Sokan a fotóscsoportban kezdtek, s kifejezetten az alkotó munka vonzotta őket, aztán már a felvállalt ideológia kedvéért is jöttek. Meglehetősen tarka társaság gyűlt össze, de mindannyian baloldali alapállásúak voltak. A báb- és a zenei együttesek Kőbányán, az ifjúsági klubban dolgoztak, a stúdió pedig a IX. kerületi Népfőnt tanácstermében kapott helyet. 1972 májusában, mielőtt a bábegyüttes Lengyelországban vendégszerepelt, a Kőbányán működő csoportok két tagjának szüleit behívták a Budapesti Rendőrfőkapitányság Rómer Flóris utcai vizsgálati osztályára, és közölték velük, hogy az Orfeo ellen vizsgálat folyik erkölcsi és politikai ügyben. Nem sokkal ezután következett a Hazafias Népfőnt kerületi elnökségének szóbeli közlése, amely arra hivatkozva nem engedélyezte az Orfeo együttes további működését, hogy a Hazafias Népfőntnek nem feladata színjátszó csoport működtetése, valamint egy ilyen csoport sértheti egy lakóház nyugalalmát. Eközben június 5-8-a között az Orfeo együttesek meghívott közéleti személyiségek - többek között a 25. Színház vezetői, *Király István*, *Darvas József*, *Vitányi Iván*, *Aradi Nóra*, *Ancsel Éva*, *Sólyom Gábor* (KISZ) - előtt bemutatták produkcióikat. A fogadtatás kedvező volt.

Június 12-én, *Malgot István* beidéztek a Rómer Flóris utcába közirat-hamisítási bűnygyben - terhelteként. (A *Népművelési Intézet* báboktatói működési engedélyért folyamodó úrlapra diplomaszámot írt be, bár még előtte volt az államvizsga.) A kihallgatók kérdései az Orfeo bábegyüttes politikai nézeteire, az ott uralkodó erkölcsi életre vonatkoztak. A kihallgatást végző két rendőrtiszt ugyanis nem a BRFK állományába, hanem a politikai rendőrséghez tartozott. Ezzel egy időben a rendőrség felszólította a Képzőművészeti Főiskola vezetőségét, hogy ne engedélyezze *Malgot* részvételét az államvizsgán, mert ifjúság elleni büntett gyanúja miatt vizsgálat folyik ellene. Tények gyanánt bizonyítatlan feltételeket közöltek. *Malgot* végül csak több mint egy évvel később államvizsgázhatott. A következő hónapokban folyamatosan folytak a kihallgatások, a bábegyüttes minden tagját beidéztek, és eljárta a fenntartó intézményeknél is.

1972. július 25-i keltezéssel az Orfeo-tagok levelet intéztek *Kádár János*hoz és *Aczél György*hoz, amelyben részletesen beszámoltak az Orfeo megalakulásáról, célkitűzéseiről és az ellenük folyó rendőrségi vizsgálat körülményeiről, a vádak hamisságáról. Ebben többek között ezt írják: „A kihallgatáson *Wagner György* elképesztően cinikus légkört teremtett. Nyomdafestéket nem tűrő nyelvezetet használt, és fenyegette a kihallgatott tanúkat. Amikor az egyik tanú szót emelt a bánásmód ellen, azt válaszolta, hogy itt csak neki hisznek. *Benkő Éva*, a *Kőbányai Ifjúsági Klub* vezetője (párttag) is szót emelt a durva bánásmód ellen, neki *Wagner* azt válaszolta, hogy ilyenek a rendőrségi módszerek. A kihallgatási módszer az egyik tanú teljes idegi kimerültségét eredményezte, de miután ez a tanú panaszt emelt a Belügyminisztérium párttitkárnál, a hangnem valamelyest javult, nem függetlenül attól, hogy a nyomozásba bekapcsolódott *Orgovány Sándor* rendőr hadnagy, akinek viselkedése a tanúk egybehangzó állítása szerint tárgyilagossá és emberséges. *Wagner György* az emberek megaláztatásának elképesztő módjait választotta. Például az egyik tanúnak leírhatatlan módon mesélte el, miként vette el *Malgot István* annak a lánynak a szüzességét, akivel pillanatnyilag a tanú él. A kihallgatott fiatalokat megpróbálta *Malgot* ellen hangolni, s ha ez nem sikerült, közölte velük: *Malgot* mellett fognak ülni a vádlottak padján. A szülőket és gyerekeiket egymás ellen hangolták, hamis információkat mondtak a tanúknak (például az egyikkel el akarták hitetni, hogy annak a lánynak szülei, akivel szerelmi viszonya van, feljelentették őt betörésért, amiből egy szó sem volt igaz. Egy másik szülőlt arra akartak rávenni, hogy követelje *Malgot István* eltávolítását munkahelyéről. *Malgot* 'okirat hamisítására' úgy akart bizonyítékot szerezni, hogy a *Kőbányai tanács* egyik dolgozóját hamis adatközlésre szólította fel, amit azonban ő megtagadott. A kihallgatott fiataloknak minden jegyzőkönyvbe felvett szó igazáért meg kellett küzdeniük, ugyanis a kihallgatók nem a tanúk szavait, hanem a maguk értelmezését diktálták jegyzőkönyvbe. Ezen az sem változtat, hogy az utóbbi napokban már magnófelvétel is készült a kihallgatásokon. Fenti állításainkat bármikor igazolni tudjuk. Ezek a tények megdöbbentették és elkeserítették az orfeoosokat. Mi, akik emberi bánásmódozhoz, őszinte, nyílt vitákhoz voltunk szokva, védtelenül állunk egy olyan eljárás előtt, amely véleményünk szerint nem bűncselekmény felderítésére, hanem valamiféle bűncselekmény konstruálására irányul.”

A rendőrségi ügy végül lezárult, amit ha másból nem, a *Magyar Ifjúság* című lapban 1972 októberében az Orfeoról megjelent cikkéből mindenki megtudhatta... Az ügyesség nem emelt vádat, de az ügynek súlyos következményei voltak: az együtteseket az ország valamennyi művelődési házából kiiltották. Az csak a *Duna Cipőgyár* művelődési háza igazgatója merészségének köszönhető, hogy mégis befogadta őket. Hat személy - köztük *Fodor Tamás* és *Malgot István* - rendőrhatalósági figyelmeztetést kapott csoportos összejöveteleken hangoztatott társadalomellenes nézeteik miatt; megakadályozták, hogy *Malgot István* időben megszerezze diplomáját, és a *Képzőművészeti Alapba*, valamint a *Fiatalkor Stúdiójába* felvételt nyerjen. Az együttes képzőművészeti jellegű munkáiban közreműködő *Bálványos Huba*t főiskolai tanári állásából átszervezés címen elbocsátották, az Orfeo tagjaira a *Magyar Rádió* és *Televízió* elnökhelyettese nem hivatalos

szilenciumot rendelt el; a sajtóban nem jelenhetett meg kritika vagy beszámoló az Orfeo-ról, vagy ha mégis megjelent, írójukat szankcionálták; több középiskolában eltiltották a gyerekeket az Orfeo előadások látogatásától.

1972. szeptemberében a *Nők Lapjában* még pozitív riport jelent meg az Orfeo együttesekről, de október 13-án a *Magyar Ifjúság* cikke előhozta a korábbi vádakat, mindenekei előtt Malgot Istvánt kiáltva ki főbűnösnek, aki az együttesben uralkodó erkölcsi fertő legfőbb okozója. Szóba kerül a kommuna-vád is, mint az egyik legmegbotránkoztatóbb eltévelyedés. Az együttes több tagja ugyanis rövidebb-hosszabb időre kiköltözött egy szentendrei házba, majd nyáron Pilisborosjenőn elkezdtek annak az ikerháznak az építését, amely a bábosok, ill. a stúdiósok otthona lett. Ez az Európában és Amerikában már létező együttélési forma akkor valóban szokatlan volt Magyarországon, de ez a tény is - mint annyi más - csak ürügy volt arra, hogy folytassák azt, amit a rendőrségi nyomozószakaszban nem sikerült elérni: lejáratni, lehetetlenné tenni, végső soron felszámolni az olyan önállóan gondolkodó és cselekedni akaró társaságokat, amilyen az Orfeo is volt. A cikkíró több orfeóst és szülőst is megszólaltatott, de a kérdései minduntalan az együttesen belüli züllött életmódra vonatkoztak. Számos információnál csúsztatott, a rendőrségi vizsgálat több adatát önkényesen interpretálva felhasználta. Malgot Istvánt úgy kezelte, mintha büntetett előéletű lenne, holott minden régebbi és újabb vád alól felmentették. Malgot helyesbítést kérő levelét viszont nem közölték.

Magyar Ifjúságban az „Orfeo az álvilágban” címmel megjelent cikk nyomán a sajtóban komoly vita alakul ki. Néhány nappal később az *Élet és Irodalom* hasábjain *Varjas Endre* éles hangú kritikát fogalmazott meg a Magyar Ifjúság újságírójával és cikkének megállapításaival szemben. Egyoldalúsággal vádolta a szerzőt, aki az Orfeo néven működő amatőr bábegyüttes, irodalmi színpad és zenekar tagjai közül csak a bábosokkal folytatott beszélgetésiből idézett részleteket, és ezzel nagyvonalúan elintéztetnek vélte mindhárom csoport bemutatását. Az *Élet és Irodalom*ban megjelent írás - jogos - kritikaként fogalmazta meg, hogy Szántó Gábor egyáltalán nem foglalkozott a csoportok művészet, ideológiai, politikai tevékenységével, ehelyett az együttes tagjainak szerelmi és családi életét taglalta. Varjas Endre nem kevesebbet vádolta Szántó Gábor, mint hogy állításai összeférhetetlenek a sajtóetikával és a szocialista művelődéspolitikai alapelveivel.

A sajtóháború két cikkel ért véget: az *Élet és Irodalom*ban *Tóth Pál Péter*, a KISZ KB kulturális osztályának vezetője reagált, majd november 17-én Szántó Gábor újabb dörgedelmes cikkben vonta meg a vita mérlegét, és reflektált az egyes véleményekre. Tétélesen felsorolta az együttes ideológiai szemfényvesztéseinek részleteit, társadalmi károságuk bizonyítékait. Malgot változatlanul a legfőbb bűnbak maradt. Szántó Tóth Pál Pétert is kioktatta, hogy felelős vezetőként megnyilatkozása nem tekinthető magánvéleménynek, mint ahogy azt az osztályvezető állította, érzékelte a fenntartók felelősségét. A cikk végén Szántó felvetette a politikai felelősség kérdését mindazoknál, akik valamilyen módon kapcsolatba kerültek az együttesel. Majd az illetékesek figyelmébe ajánlotta: nem magán ügy, hogy mire használják a művelődési házakat, ifjúsági klubokat, az építőtáborok, az ifjúsági találkozók színpadjait.

1972 novemberében a Népművelési Intézet élén álló Vitányi Iván terjedelmes feljegyzést készített Aczél György részére az ifjúsági amatőr művészeti mozgalom vitás kérdéseiről. Ez a Népművelési Intézet által Aczél György számára készített feljegyzés is felelőtlennek minősítette, ahogy a Magyar Ifjúság az Orfeo ügyhöz hozzányúlt. Sőt nem kevesebbet állított, hogy a cikk nyomán egy viszonylag kis jelentőségű problémából országos ügy jött létre, ráadásul úgy, hogy szükségtelenül a szexuális kérdést állította előtérbe. A Vitányi Iván által készített anyag tipikus politizáló együttesként jellemezte az Orfeót, melynek tagjai [popup title="„társadalmi problémák iránt érdeklődnek, a szocializmus kérdéseiről vitatkoznak és olvasnak, egy közéleti magatartást akarnak a színpadról elterjeszteni, közösséget akarnak teremteni. [...] Művészi munkájuk jó, [...] azok közé tartoznak, akikkel 'lehet beszélni', akik igénylik is ezt a beszélgetést, s akikkel beszélni kell, de nem a Magyar Ifjúság modorában.""] format="Default click" activate="click" close text="Vitányi Iván: Az Orfeo-ügy kapcsán az ifjúsági és amatőr m?vészeti mozgalom vitás jelenségeiről. (Feljegyzés Aczél György részére) 1972. november 2. MOL M–KS 288. f. 36. cs./1972/2. ó. e. 16."]

Az Orfeo-ügy a „sajtóháborúval” látszólag véget ért, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában fellelhető források alapján azonban tudjuk, hogy az Orfeo együttes tagjai - a bábcsoporthoz, az irodalmi színpad és a később *Vízöntő Együttes* néven önállóulóló zenekar - továbbra is az állambiztonság kitüntetett szerepét élvezték, melynek célja a csoport bomlasztása, működésének ellehetetlenítése volt. 1974-ben Fodor Tamás vezetésével *Stúdió K* néven az Orfeo-együttes irodalmi színpada is önállósult.

Források

Feljegyzés a pártközpontban az Orfeo Együttes két tagjának védelem kéréséről

Kulturális Alosztály

Feljegyzés
Molnár Ferenc elvtársnak

Október 13-án felkeresett bennünket Fábry Péter és Malgot István, az Orfeo együttes két tagja.

Fábry és Malgot védelmet kértek a Magyar Ifjúság aznapi számában megjelent cikk miatt (szerzője Szántó Gábor). Azt állították, hogy az Orfeo az álvilágban című írás rosszindulatú; tele van hamis tényekkel; jogilag lezárt kérdéseket vesz elő. Felvetették: hogyan vélekedik a párt az együttes működéséről? Megítélésünk szerint a párt politikája mellett vagy pedig ellene dolgozik-e? Másfelől: e cikknek olyan hatása lehet, hogy Malgot István - egy korábbi eljárás miatt elhalasztott - államvizsgáját megghiúsítja.

Kifejtettük, hogy véleményünk szerint helyes, ha Malgot az együttestől mindaddig távol marad, amíg egy vizsgálat nem tisztázza az Orfeo szerepét és az együttesen belül kialakult helyzetet. Malgot elismerte hogy eddigi magatartása összeegyeztethetetlen az együttesben végzett művészeti tevékenységével, de elmondta azt is, hogy novemberben egy házassággal - illetőleg a régi felbontásával - rendezni akarja körülményeit. Egyetértett velünk abban, hogy helyes, ha bejelenti távollmaradását az együttestől.

Leszögeztük, hogy a Képzőművészeti Főiskolától mi nem kérhetjük: engedélyezze a cikk - s egy esetleges vizsgálat - ellenére Malgot államvizsgáját. Ez teljes mértékben a Főiskolára tartozik. Közöltük a fiatalokkal, hogy a Fővárosi Tanácsnál vizsgálatot kezdeményezünk, arról informálódunk, s a döntésben közreműködünk.

Budapest, 1972. október 14.

(Rátki András) (Kőhádi Zsolt)

Molnár Ferenc [2]

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 36. cs. /1972/ 2. ó. e. 1-2. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály - 1972.)

Malgot István beadványa Magyar Újságírók Országos Szövetségéhez a Magyar Ifjúságban megjelent cikk ferdítései miatt

Magyar Újságírók Országos Szövetsége

Budapest VI.
Népköztársaság útja 101.

Alulírott Malgot István Budapest I. Attila út 35. sz. alatti lakos kérem a MUOSZ Etikai Bizottságát, hogy vizsgálja ki, mennyiben sérti meg az újságírói etikát a Magyar Ifjúság című hetilap 1972. október 12-i VI. évf. 41. számának ötödik oldalán kezdődő, hetedik oldalán végződő Orfeo az álvilágban címmel megjelent cikke, melyet Szántó Gábor írt.

Meggyőződésem szerint a cikk olyan tényanyagot tár a közvélemény elé, melynek nagyrészeről bizonyítható, hogy nem felel meg a valóságnak. Vitatható módszerei segítségével személyemet és az Orfeo együttest erkölcsileg, művészetileg és politikailag hazug megvilágításba helyezi. Meggyőződésem, hogy a cikk a közvélemény manipulálása révén gyűlöletet szít személyem és az Orfeo művészegyüttes iránt, s különösen sérti a cikkben szereplő kiskorúak érdekeit, akiknek közeli fényképét is közli. A következők lapokon indokaimat részletesen kifejtem. Mellékelve 1 pld. az idézett cikkből.

Budapest, 1972. október 20.

Tisztelettel:

Hasonló érdeklődés tapasztalható az ifjúsági klubok iránt is. Részben a meg nem felelő vezetők miatt, részben a fiatalok felkészületlensége, tapasztalatlansága miatt az ilyen közéleti témákat kereső amatőr csoportok gyakran hamis vágányra tévednek. A Fővárosi Tanács 1973. januárjában megbeszélésre hívja össze az amatőr csoportokkal rendelkező művelődési otthonok vezetőit, februárban az amatőr színjátszó csoportok vezetőit a további fejlődést elősegítő közös feladatok megvitatására. Kívánjuk, hogy egészsége mielőbb helyreálljon. Kérjük, vegyen részt, nyújtson segítséget az amatőr mozgalom helyének, szerepének pontosabb megfogalmazásában, hogy minél kevesebb az Orfeo-ügyhöz hasonló gond foglalkoztassa közvéleményünket. Mielőbbi gyógyulást kíván.

/Aczél György/

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 36. cs. /1972/ 2. ó. e. 40-41. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Tudományos, Közkutatási és Kulturális Osztály - 1972.)

Vitányi Iván feljegyzése az Orfeo együttesről és az amatőr művészeti mozgalomról

Az Orfeo-ügy kapcsán
Az ifjúsági amatőr művészeti mozgalom vitás jelenségeiről
(Feljegyzés Aczél elvtárs részére)

Az utóbbi időben két „ügy” is pattant ki az amatőr színjátszó együttesek közül: előbb Halász Péter és együttese, most pedig az Orfeo együttes kapcsán. Nem volna azonban helyes, ha akár egyiket, akár másikat pusztán önmagában vizsgálánk. Ez esetben ugyanis csak rész-megoldásokhoz jutnánk: beszünthetnének munkájukat, de érintetlenül hagynánk magát a jelenséget. Rajtuk kívül még működik néhány hasonló-jellegű csoport, s ha valaki akarja, könnyen tud hasonló ügyeket produkálni. A maga teljes valójában kell tehát szembenézni a jelenséggel.

Problémák az amatőr művészeti mozgalom fejlődésében

Az utóbbi néhány évben nagyon megélelénkült az amatőr színjátszó mozgalom. Együttesek alakulnak, de nem azzal a céllal (mint korábban), hogy bemutassák a világirodalom remekait, vagy a szórakoztató és operett irodalom kommersz műveit. Darabjaikat maguk írják, társadalmi mondanivalót kívánnak vele kifejezni, s színpadi eszközeikben is más karnak, mint a hivatalosan hagyományos színházi műsorpolitika.

A mozgalomnak ez a fejlődése világjelenség. Megfigyelhető mindenekelelt a nyugati országokban, ahol kialakulása a beat és pop-zene hullámát követte, bizonyos mértékig annak funkcióját vette át: azzal a különbséggel, hogy - a szöveg és a színpadi lehetőségei szerint - politikusabb annál. Ebből érthető e törekvéseknek az újbalos mozgalmakkal való kapcsolódása, de a pop-pal kapcsolatos művészi célkitűzései is (például a „polgár-borzasztás” meztelenséggel, obszcenitással, agresszivitással stb.).

Részben hasonló jelenségek figyelhetők meg a szocialista országokban is (Lengyelország, Románia stb.). Ahol meztelenkedésre, nyílt balos állásfoglalásra nem kerül sor, a színjátszómozgalom ott is felélelénkül, s ott is elfordulnak a hagyományos dramaturgiától, ott is kis együtteseket alakítanak, maguk írják darabjaikat stb. Mindez arra mutat, hogy - *legáltalában részben* - nem pusztán kapitalista jelenségről van szó, hanem olyan mozgalomról, amely az ifjúság helyzetének minden fejlett országban bekövetkező, a szociológia által már bőségesen feltárt megváltozásából következik. (Jobban ellátjuk a fiatalokat, gyorsabban nőnek, nagyobb az önállóságuk - gyakran a magukra hagyatottságuk, kevésbé kötik őket a hagyományos erkölcsi, szexuális stb. normák, a tanulási idő meghosszabbodása és más okok következtében tovább maradnak a fiatalság státusában stb.) Mindez egyúttal arra vezet, hogy az ifjúság viszonylag széles rétegeiben jelentős olyan energia halmozódik fel, amely a társadalom hagyományosan kialakított keretei közt nem talál kielégülésre. Maguk keresik kielégülésük útját, így jutnak egy sajátos ifjúsági kultúra kialakításának szándékához, előbb a beat-zenében, most az újabb típusú színjátszó mozgalomban. (Ezért egyes teoretikusok a színjátszás „harmadik szektorának” nevezik ezt a fajta színjátszást, mind a hivatalostól, mind a hagyományos amatőr színpadtól megkülönböztetve!)

A szocializmus viszonyai között még a hasonló jelenségek is más jelentőséget kapnak; mert a felnövő ifjúság előtt más perspektíva áll. Nálunk is van mivel szembefordulni, de a valóban forradalmi gondolkodás éppen ebben a szembefordulásban található szövetségest a felnőtt generációk forradalmi intézményeiben és rétegeiben. E szövetségi kiépítése sem problémátlan, mégis az ifjúság beilleszkedésének nyugati témájától gyökeresen eltérő folyamat. A kérdés, hogy jól oldjuk-e meg - általában véve, és különösen a művészi kifejezési formákat tekintve?

A hazai helyzet

A hazai helyzetet a következő tényezők jellemzik:

1. A színjátszó-mozgalom e formájának kialakulása nálunk is a beatzene-hullámát követte. A *Magyar Ifjúság* Orfeo cikke után néhány oldallal Szőrényi Leventéről olvashatunk, aki levágatta a haját, rendezett házasságban él, gyereket nevel, szereti a csöndet és a magányt - mindenképpen szolid ideált képvisel tehát. Aligha kell mondani, hogy pár évvel ezelőtt a beategyüttesek állottak az Orfeo-típusú együttesek helyén, körülöttük zajlottak le hasonló események.
2. A különbség mégis karakterisztikus. A beat csaknem az egész ifjúság előtt népszerű volt, százezreket, egy-egy koncert túszezreket vonzott. A színjátszás (és a vele ebből a szempontból sok közös vonást mutató bábjátás és a beat utáni újabb „pop-zenei” törekvések) hatósugara jóval kisebb. Hatásuk ugyanakkor mélyebb, mert nemcsak zenét adnak, hanem szöveget is (a beatben a szöveg elhanyagolható, nem is érthető), s ami ennél is több magatartást. A beat-együttesek körül csak laza „slepp” alakul ki, az újabbak azzal az igénnyel lépnek fel, hogy valódi közösséget formáljanak.
3. Ennek következtében az ifjúsági művészeti együttesek egy csoportja voltaképp az ifjúság szélesedő rétegeinek egy *alapjaiban pozitív* igényét képviseli. Ez az ifjúság közösséget akar, érdeklődik a közélet és a politika iránt, a szocializmus nagy kérdései, megvalósításának útja izgatják. Ez a pozitív igény azonban, ha nem kap megfelelő irányítást, veszedelmeket is rejt magában. Mindenesetre láthatóbb veszedelmet, mint a közömbösség (noha a közömbös ifjúság nem okoz botrányokat).
4. Megtálatuk-e annak módját, hogy az ifjúságnak ezt a - nemcsak a művészeti mozgalmakban - bontakozó igényét a szocializmus szellemében irányítsuk, fejlesszük, elégsütsük ki? Legyünk óvatosak a válaszban, vannak jelentős pozitív kezdeményezések. De őket figyelembe véve is azt mondhatjuk, hogy *nem eléggé*. Ezen a téren sem az iskola, sem a KISZ nem nyújtott elegendő - s ha elemezni akarjuk az ifjúsággal kapcsolatban az utóbbi évben megszorodó negatív jelenségek okait, erről sem szabad megfeledkezni.
5. Mindennek következtében a színjátszó mozgalomban nemcsak a pozitív de a negatív tényezők lecsapódását is megfigyelhetjük. Találkozhatunk itt az újbalos ideológia hatásával csakúgy, mint erőszakoltan avantgard művészi törekvésekkel („polgár-borzasztás” újabb változataival).

Milyen széles körben jelentkeznek ez a 3-4000 csoportra kiterjedő műkedvelő művészeti mozgalomban? Szám szerint csak egy kis részét, egy-két tucat csoportot sorolhatunk ide. Ez a szám, s a csoportok viszonylag magas minősége azonban arra int, hogy ezt a tendenciát komolyan kell vennünk és nem szabad elszigeteltnek hinnünk. Most az Orfeo került napirendre, de kerülhetett volna más is. A zalaegerszegi színjátszók például szépen és viszonylag szolidan szerepeltek a Ki mit tudban és a visegrádi fesztiválon, de Balassagyarmaton „Che Guevara naplója egy vietnami kultúrcsoport előadásában” címmel mutattak be darabot, melyben fagépíztolyaikat a közönségre fogva azt kiáltották, hogy Európa munkásosztályai elárulták a forradalmat, ezért Bolívia és Vietnam őserdeiben kell újratekdeni, akkor majd az elfajult Európa is csatlakozik. (Megjegyzendő, hogy katona-együttesről lévén szó, a darabot a zalaegerszegi hadtest politikai főcsoportja engedélyezte, úgy találhatták, hogy a katonai erények kellőképpen dicséretnek benne.) De - ha nem is mindig ilyen pregnáns formában - más csoportoknál is találhatunk hasonló jelenségeket. Óvakodnunk kell persze attól is, hogy a jelenséget túláltalánosítsuk. Az itt elmondottak nem érintik az ifjúság egészét, csak egy viszonylag kis részét, mégis elég nagyot, és főleg elég értékeset ahhoz, hogy a kérdést komolyan vegyük és ne felületi, hanem szerves megoldásra törekedjünk. A dilemma nagyon is érthető. Ezeknek a fiataloknak azt hirdettük, hogy érezzenek felelősséget az ország és a szocializmus fejlődéséért, foglalkozzanak bátran közéleti kérdésekkel, kritizáljanak, vitatkozzanak szívük szerint, s vigyék színpadra gondoljaikat. Nem adtunk azonban kellő példát arra, hogy tegyék ezt. Azt sem mondhatjuk, hogy semmi példát nem adtunk. Vannak egészséges példák az amatőr mozgalmon belül is, a mozgalom szakmai irányítói e példákra igyekeztek támaszkodni. Különösen nagy ebből a szempontból nézve a *Huszonötödik Színház* jelentősége: ők - bár hivatásosak - voltaképpen a „harmadik szektorba” tartoznak, s nemcsak a művészi eszközök alkalmazásában mutatnak hasznosítható példát, de abban is, hogy miképpen lehet a mai viszonyok között bátran, de fegyelmelzeten politizálni. Az, hogy Gyurkó László a Fővárosi Művelődési Ház élére került, azt a lehetőséget jelenti, hogy ennek szellemében lehet segíteni a színjátszó-mozgalom további fejlődését. Ez azonban ebben a pillanatban pusztán lehetőség. A személyi változás önmagában még nem old meg semmit, az FMH mint módszertani központ ebben a pillanatban gyenge ahhoz, hogy a lehetőséget valóra váltsa. Organikus intézkedések egész sorára van szükség.

Az Orfeo-ról

A dolgok ilyen állása mellett felelőtlen dolognak tartom azt, ahogy a Magyar Ifjúság az Orfeo üggyhöz hozzányúlt. Így nem lehet a dolgot elintézni, az ilyen „foglalkozás” inkább árt a dolognak, mintsem használ. Egy viszonylag kis jelentőségű problémából (közelebbről az Orfeo esetéből) országos ügyet kavart, ráadásul hamis irányba vitte, amikor mindenáron a szexuális kérdést állította előtérbe. Ezzel korántsem akarom azt mondani, hogy az Orfeo körül nincsenek problémák. A csoport tipikus példája a politizáló együttesnek, annak minden erényével és hibájával. A társadalmi problémák iránt érdeklődnek, a szocializmus kérdéseiről vitatkoznak és olvasnak, egy közéleti magatartást akarnak a színpadról elterjeszteni, közösséget akarnak teremteni. Ismerjük őket régebből és most is, s tudjuk, hogy szándékaik alapján véve jók, de az is, hogy e célok jegyében nem

tudták magukat megvédeni a balos ideológia hatásától. Azt mondják, hogy az élet ma elvesztette a forradalom eredeti „keménységét”, ők viszont ezt szeretnék szolgálni. Ennek jegyében egész műsorok e körül összpontosul, mindig a forradalmi helyzet, a forradalmi cselekvés útján bogozzák, s ez együtt még a legjobb szándék mellett is egy furcsa beállításhoz vezet, ha itt és most csinálják. Ki ellen kell ma forradalom? Ez a magatartás nem nélkülöz egy tudatos elemet sem, erre mutat, hogy az Orfeo mellett azonnal megmozdult a „baloldal”: Varjas cikke után Maróthy János nyilatkozatából is az ÉS szerkesztőségének kellett kihúzni az Orfeóért lángoló mondatokat. Mindezzel együtt azonban a mérleg inkább pozitív, mint negatív. Művészi munkájuk jó, tehetséges, érdeklődésük nyitott, hogy úgy mondjam azok közé tartoznak, akikkel „lehet beszélni”, akik igénylik is ezt a beszélgetést, s akikkel beszélni kell - de nem a Magyar Ifjúság modorában. Félrevezetőnek és károsnak tartom, ahogy a cikk a szexuális kérdésekről beszélt. Ha a rendőri vizsgálat csak ennyit tudott kideríteni, akkor a dologról hallgatni kell. Igen sok ifjúsági csoport (nemcsak művészeti) van még Magyarországon, amelyről ennyi szabadosság elmondható, s a felnőttek sem mindig szentek. Nem azt mondom, hogy nem kell beszélni a szexuális erkölcsökről és normákról, hanem, hogy a nyilvánosság előtt való tárgyalásra nem az Orfeo a megfelelő alkalom. (Különösen nem abban a polgári sajtóra emlékeztető formában, ahogy a Magyar Ifjúság tette.) Az együttesben nem volt promiszkuitás, a kifogásolható kapcsolatok a házon kívül zajlottak le, a nyilvános viselkedésben nem jelentettek szabadosságot. Mindezzel nem kívánom kisebbiteni az együttesben jelentkező szexuál erkölcsi problémák súlyát, de véleményem szerint belső eszközökkel megoldandó problémának kell tekinteni őket. Egyoldalúan van beállítva a szülőkkel való kapcsolat is. Kétoldali, komoly probléma ez, amelyről nem szabad felelőtlenül, túlértékelt hangsúlyokkal beszélni. Sok esetben vezet tévutakra, ha egy tízen-, huszoneves fiatal szembefordul szüleiével, mégsem minden esetben hibás. Az Orfeósok esetében a szembefordulás nem olyan általános, mint a cikk állítja. A résztvevő fiatalok egy része rossz családi körülmények között (válás, otthoni erkölcsi lazaság) nőtt fel, ez különben más együtteseknél is gyakori, éppen ezért állnak be az együttesekbe (és jobb ha oda mennek, mint a galerikbe), mert fogódzót keresnek. A Gyermekjátékok című bábjátéknak nem az a tartalma, amit a cikk állít, különösen nem olyan hangsúlyal.

Külső, tényleges probléma azonban az, hogy az együttes valóban túlnötte saját kereteit, s olyan fokra jutott el, amely szükségessé teszi, hogy központilag foglalkozzunk vele. Három csoportjuk (zenei, báb és színjátszó együttes) és egy vitakörük működik (ahol többek között Király István, Újfalussy József, Patkó Imre, Ancsel Éva, Rátki András szerepelt meghívottként, de legutóbb Heller Ágnes is). Hatásuk ezáltal rendkívül nagy, éppen ezért, mert művészileg is, magatartásban is képviselnek valamit, mert előadásaik után vitákat rendeznek, mert maguk is igényt tartanak arra, hogy hassanak, s hogy - élesen fogalmazva - valamiféle vezető szerepet játszanak az ifjúsági művészeti mozgalomban.

Mi a megoldás?

A legegyszerűbb természetesen az, ha a cikk és a cikket követő sok vizsgálat (vizsgálja most az Orfeót a kerület, a főváros, a KISZ) egyesített hatására az Orfeót megszüntetjük, vagy olyan intézkedéseket hozunk, amelyek következtében magától elhal. Így mindenki elkerüli majd a felelősséget és az esetleges felelősségre vonást. Mégis úgy érzem, hogy ez hibás intézkedés lenne. Ha nem tudjuk az Orfeo pozitív fejlődését megtalálni, akkor hogyan fogjuk tudni, jó mederbe irányítani az egész mozgalmat?

Mi kell ehhez a jó mederbe tereléshez?

A mozgalmat illetően:

- A mozgalom fent vázolt elvi-művészeti problémáit kellő mélységben ezideig semmiféle fórum nem beszélt meg. A cikkekben, fesztivál-értékelésekben szemérmesen úgy tettünk, mintha itt egy steril művészeti mozgalomról lenne szó, de a különböző érdekelt szervek (KISZ, Népművelési Intézet, OIOT stb.) egymás között is alig vetették fel a *valóságos* ideológiai - politikai - művészeti kérdéseket. Ezért mindenekelőtt egy olyan megbeszélést kellene előkészíteni, ahol ezek sorra kerülnek.
- A mozgalomnak ma tevékeny, és az ifjúságra hatást gyakorló vezetői vannak. A dokok jelenlegi megszervezettségében azonban többnyire a maguk szakállára dolgoznak. Az irányítási és ellenőrzési rendszer ugyanis, olyan, hogy többnyire egy művelődési otthonba állnak be, ott művészeti előadó foglalkozik velük, és senki más - mindaddig, amíg valami baj nem támad, és ki nem száll a kerület, vagy valami még nagyobb hatalmasság. Ezen a helyzeten sürgősen változtatni kell. Nem egyszerűen arról van szó, hogy ezekkel a vezetőkkel „beszélni kell”, hanem hogy meg kell teremteni azokat a kereteket, amelyekben ők is *felelősséggel* vehetnek részt a mozgalom irányításában, s amelyben az állami irányításnak módja van értékelni is a tevékenységüket. Megoldatlan a továbbképzés, a művészetpolitikai tájékoztatás, a szakfelügyelet. Mindennek érdekében először az a) pontban említett megbeszéléssel párhuzamosan olyan társadalmi szervezetet kell létrehozni, amely ezt lehetővé teszi. Legmegfelelőbb lenne, ha a Népművelési Intézet mellett hoznánk létre a színjátszó csoportok vezetőinek tanácsát, biztosítva benne a KISZ megfelel részvételét is.
- a) Külön kérdés a mozgalom budapesti irányítása. A Fővárosi Művelődési Háznak eddig nem volt kellő ereje ahhoz, hogy a budapesti módszertani központ funkcióját ellássa (mint ezt Gyurkó László már tapasztalta, tőle tudom). A budapesti színjátszó-mozgalom nincs összefogva, még azt sem tisztáztuk, hogy melyik művelődési házban vannak meg a szakmai-politikai irányítás szükséges feltételei. Ki kell ugyanis építenünk néhány olyan bázist, ahol meg tudnak birkózni az Orfeóhoz vagy Halász Péterékhez hasonló „problémás együttesekkel”.

Az Orfeót illetően:

- Az együttest nem kell megszüntetni és nem kell agyonvizsgálni. Elhibázott lépésnek tartom például, hogy most a kerület ismét [az] erkölcsi (értsd: szexuális) kérdést akarja vizsgálni. Minek, mikor azt már a rendőrség megette.
- Az Orfeónak három csoportja és egy vitaköre van, de nincs vezetője! Nyilvánvaló, hogy elsősorban ezen kell változtatni. Véleményem szerint az úgy elég jelentős ahhoz, hogy magunk keressünk egy olyan vezetőt, aki képes lehet a továbbfejlődés biztosítására. Ezt a vezetőt egyelőre valamely központi szerv (KISZ, Népművelési Intézet, Fővárosi Művelődési Ház) közvetlen irányítása alá kell helyezni.
- Az Orfeo három csoportja és vitaköre három helyen működik. Jó volna összevonni és olyan művelődési otthont keresni, ahol mindhárom együtt van.
- A Magyar Ifjúságban cikket kell lehozni a pozitív megoldásról és magáról az Orfeóról. A cikknek önkritikát kell tartalmazni az eredeti cikkről, és az utána való sajtókampányról - mindkét oldalt illetően. (Ahogy hiba volt, hogy az ÉS pont Varjas cikkével reflektált, ugyanolyan súlyos hibának tartom, ahogy a Magyar Ifjúság mindenáron az eredeti hangnemben folytatta a dolgot, ezzel fokozva az úgy körül kialakuló neurózist. Véleményem szerint ezzel ők is kiérdemelték a megrovást.)
- Nem térek ki részletesen Malgot István személyes ügyére, mert nem ismerem ahhoz eléggé, hogy határozott véleményem legyen. ? mindenesetre azt állítja, hogy politikailag megváltozott, elfordult egykori barátaitól, pozitív szerepet szeretne betölteni - továbbá rendezni kívánja magánéletének problémáit is. Nincs kellő alapot ahhoz, hogy ezt elfogadjam, de arra sem, hogy ne fogadjam el. Nem helyeslem azonban az ő ügyében sem a merev döntést, különösen anélkül, hogy meghallgatnánk. Nem megoldás, ha őt egyszerűen elküldik, nem olyan ember, aki másutt ne kezdene tevékenykedni - esetleg még messzebb menekülve az ellenőrzéstől. Ha megfelelő vezetőt találunk, elképzelhetőnek tartom, hogy *feltételesen* maradjon meg a bábcsoporthoz (ahol fizetést amúgy sem kap).

Halász Péter együtteséről

Az elmondottak másképpen vonatkoznak Halász Péter együttesére. Ez a csoport eddig nem annyira nyílt politikai magatartásával, mint inkább (természetesen politikába játszó) „avantgardizmus”-ával okozott feltűnést és botrányt.

Véleményem szerint helyes intézkedés volt a Kassák Művelődési Házban történt ügy után, hogy Zuglóból eljőve kerüljenek más, irányításukra alkalmasabb művelődési házba. Ez az intézkedés azonban papíron maradt, a csoport ezért Halász lakásán próbált, s ott tartott előadásokat is.

A megoldás továbbra itt is az, hogy a csoportot el kell helyezni. Halász maga hajlandóan mutatkozik erre, s azt mondja vállalja a vele való fegyelmet. Igaz, hogy e téren voltak már rossz tapasztalatok, de ezt még egyszer meg kell próbálni. Kerestek is helyet, volt is szabad terem, de hol a művelődési ház, hol a kerület lépett vissza, nem merték vállalni a felelősséget.

Tavasszal tudomásom szerint a Főváros kapta meg a feladatot, hogy találjon a csoportnak helyet. Ezt is határozottnak kell felújítani, s a csoportot el kell helyezni. A további incidensek elkerülése érdekében azonban külön intézkedéssel közvetlen felügyeletet kell biztosítani a Népművelési Intézet vagy az FMH részéről, műsorai engedélyezését és szerepléseik ellenőrzését illetően. Halásznak meg kell mondani, hogy ez az *utolsó lehetőség*, ha ismét megszegi a „játékszabályokat”, a csoport működését radikálisan betiltjuk.

Bpest, 1972. XI. 2.

Vitányi Iván

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 36. cs. /1972/ 2. ő. e. 11-20. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály - 1972.)

A Fővárosi Tanács szakvéleménye az Orfeo bábegyüttes műsorairól

Másolat!

Írásbeli megkeresésükre az Orfeo bábegyüttes műsorairól röviden az alábbi szakmai véleményt írjuk:

Az együttest 1970. őszén a Budapesti Bábfesztiválon láttuk először. Az akkori két műsoruk: Dózsa és az Orfeo szerelme több szempontból gyengébben sikerült, pl. gyakorlatlanságot mutatott az együttes bábmozgatásban, tapasztalatlanságot a műsorok felépítésében, rendezésében. Konstruktív témakeresésük, érdekes formai

próbálkozásai, valamint a csoport korosztályi összetétele voltak azok a tényezők, amelyek azt eredményezték, hogy fokozottabb figyelemmel kísérjük bábozásukat, produkcióik fejlődését, és hasznos tanácsokkal segítsük őket.

Azt tapasztaltuk, hogy szívesen veszik segítő szándékunkat, megfogadják tanácsainkat és hasznosítani is igyekeztek azokat a következő műsoraikban.

Jelentkeztek az 1971. őszi Pécsi Nemzetközi Felőtt-bábfesztiválra, Pexter Weisz: Mockinpott úr című darabjával. 1971. tavaszán a műsort az úgynevezett válogató zsűri megnézte, s megállapította, hogy az előző két produkcióhoz képest jelentős minőségi fejlődést ért el a csoport. Az akkor látott Mockinpott úr azonban több szempontból vitatható volt, de csírájában már magában hordta egy nagyszerű produkció lehetőségét. Pécssett a nemzetközi fesztiválon be is bizonyították, hogy élni tudnak a lehetőséggel, kiválóan valószínűsítették meg a zsűri tagjainak tanácsait, ötleteit. Bemutatójuk mind a szakmai nemzetközi, bírálóbizottság, mind a közönség körében egyértelmű nagy sikert aratott. Ezt bizonyítja, hogy a nemzetközi zsűri cseh és lengyel tagja vendégszereplésre hívta meg az Orfeo együttest. 1972 tavaszán a Lengyelországi út meg is valósult. A pécsi sikeres szereplésükért a Művelődésügyi Minisztérium 5000 Ft-os külön jutalomban részesítette az Orfeo együttest.

Idézünk néhány sort Dévényi Róbert tanulmányából, melyek az ott kialakult vitákra és véleményekre épülnek.

"A 'Mockinpott úr' pl. rendkívül gazdagon élt a groteszk lehetőségeivel. Már a mozgási technika is telitalálat. Az araszoló vagy inkább majomszerű figura-mozgás egy olyan jellemzően groteszk Mockinpott-járást eredményezett, amely szinte chaplini erővel szuggerálta a kisember tragikomédiáját."

[Az] 1972. nyári Békéscsabai Nemzetközi Gyermekekbábfesztiválra a szervező bizottság meghívta a csoportot, ahol a gyermekjátékok című műsorukkal a pécsi fellépésükhöz hasonló sikert arattak. A szakmai vitákban eltértek ugyan a vélemények arról, hogy ez a produkció közvetlenül a gyerekeknek szóljon, vagy inkább gyerekekkel foglalkozó felnőtteknek. Végeredményben azonban egyértelműen pozitívnak értékelték műsorukat.

A szervezőbizottság, valamint a zsűri éppen az Orfeónak e produkciója, valamint egy előbbi francia előadás alapján után döntött, hogy a jövőben mindig szívesen látnak olyan műsorokat, amelyek a felnőttek szerepéről szólnak, olyan értelemben, hogy milyen mértékben felelősek a gyermek személyiségének formálásáért, humanizmusuk, etikájuk, életszemléletük kialakításáért. Az Orfeo együttes műsora a felnőttek lelkiismeretét célozza.

Mindezeket túl még megjegyeznénk, hogy az Orfeo bábegyüttes azokon a fesztiválokon, amelyeken részt vett, nagyon szerényen, fegyelmezetten viselkedett, magatartásukkal is jó benyomást keltettek.

Amennyiben szükséges, véleményünket szóbeli beszélgetés során bővebben is szívesen elmondjuk, hogy segítsük az együttes további munkájának kibontakozását.

Hollós Róbertné
Főelőadó

A másolat hiteles:
[olvashatatlan aláírás]
irodavezető

{Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának Művelődésügyi Főosztálya}

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 36. cs. /1972/ 2. ő. e. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály - 1972.)

A Kőbányai Ifjúsági Klub véleménye a Magyar ifjúságban megjelent "Orfeo az álvilágban" cikkről

KŐBÁNYAI IFJÚSÁGI KLUB

Budapest, 1972. okt. 25.

Bp. X. ker Tanács, Népművelési Cso.

X. HALOM U. 37/a
TELEFON: 136-879

Feljegyzés a Kőbányai Ifjúsági Klub 1972. okt. 17-i taggyűléséről,
azaz
hozzászólás a Magyar Ifjúság okt. 13-i cikkéhez.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség központi lapjában, a Magyar Ifjúságban f. év okt. 13-án „Orfeo az álvilágban” címmel cikk jelent meg klubunk amatőr együtteséről.

Tagságunk okt. 17-én megvitatta a cikket, s több mint kétórás megbeszélés eredményeképpen véleményünk így összegződött:

- Munkájukat ismerve pozitívan értékeljük a bábegyüttes tevékenységét.
- Közösségi munkájukat jónak ítéljük, anarchista nézeteikről tudomásunk nincs.
- Többször láttuk, hogy tanulásban segítették gyengébb társaikat.
- Szorgalmas munkájuk eredménye az ország határain belül és kívül egyaránt elismert, önmaguknak és a klubnak egyaránt megbecsülést szereztek.
- A cikk a klub életére és munkájára is negatív fényt vet, annak ellenére, hogy a klubnak társadalmi szervek, köztük a KISZ, a Tanács, és a Népművelési Intézet háromszor ítélte oda a Kiváló, és egyszer az Aranykoszorús címet, s az együttesek is csak dicsőséget szereztek fesztiválokon és egyéb seregszemléken.
- Ezért az itt lévő klubtagság a cikk ellen tiltakozik, a fentiek miatt kérjük az illetékes szerveket, hogy az Orfeo együttes további eredményes munkája érdekében az újságcikkből megjelent vádakát vizsgálja felül, és hasson oda, hogy a vizsgálat eredménye a Magyar Ifjúság hasábjain továbbiakban helyt kapjon.

Az alapcikkhez történt további hozzászólásokhoz ennyi a véleményünk:

- Molnár Zsuzsát a Kőbányai Ifjúsági Klubban sem orfeoos minőségben, sem egyébként nem ismerjük.
- Az Orfeo együttes nem "izolálta magát" "a lehető legnagyobb mértékben" a Kőbányai Ifjúsági Klub közösségétől - csupán arról van szó, hogy egy, hetente háromszor-négyyszer próbál, és hetente egyszer fellépő együttes ilyen mennyiségű és minőségű munka mellett nem tud rendszeresen még más programokon is részt venni, csak időnként. Bár erről mi magunk is vitázunk, de mi lenne a tanulmányi eredményekkel, ha a fennmaradó két napjukat is a klubban tölténék?

A levelet elküldjük a Magyar Ifjúság Főszerkesztőjének, a Párt- és KISZ Bizottság országos, budapesti és kerületi szerveinek is.

Üdvözlettel az a 19 fő (nevek a klubban), aki a taggyűlésen jelenlévő 21 fő közül a levél elküldésével egyetértett.

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 36. cs. /1972/ 2. ő. e. 10. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály - 1972.)

Feljegyzés a pártközpontban az "Orfeo" ügy lezárásáról

Kulturális Alosztály

Feljegyzés
az "Orfeo" ügy lezárásáról

Záhorzik Teréz elvtársnővel, a budapesti pártbizottság osztályvezető-helyettesével és Kurcz Györggyel, a Fővárosi Tanács főosztályvezető-helyettesével megbeszéltük a Magyar Ifjúság által felvetett problémák megoldását.

A cikk megjelenése után részben a Fővárosi Tanácstól, részben a Népművelési Intézettől véleményt kértünk az együttesről: ezek alapján megállapítható, hogy az együttes szakmailag jó, azonban bizonyos radikális, "balos" befolyásoktól nem mentes.

Műsoruk egészéből megállapítható, hogy a "forradalmi diktatúránkat", "határozottságunkat" nem tartják kielégítőnek. A műsor zömére a forradalmi példák keresése jellemző. Ez vonatkozik az együttes valamennyi csoportjára. Magatartásuk és törekvésük népszerű a fiatalok körben. A cikkben fölvetett erkölcsi kifogások a

bábcsoportot és ott is elsősorban a művészeti vezetőt, Malgot Istvánt érintik.

Kurcz elvtárs vállalta, hogy a tanács olyan művelődési otthont keres, ahol az együttes egésze (báb-, zenei és színjátszó csoport) helyet kaphat és megfelelő szakmai és politikai irányítás alatt dolgozhat. A budapesti pártbizottság részben konkrétan az Orfeo együttes esetében, részben általában az amatőr csoportok esetében kéri a kerületi pártbizottságokat, hogy adjanak több politikai, ideológiai segítséget az együttesek munkájának irányításához.

Az Orfeo együttesről készült jelentések, de egyéb tapasztalatok is azt bizonyítják, hogy itt nem egyedi problémáról van szó. A politikailag aktív, közéleti érdeklődésű ifjúság egy része kifejezési formát talál magának az amatőr csoportokban, elsősorban a színjátszó, irodalmi színpadi, "pol-beat" és bábcsoportok keretei között. Hasonló érdeklődés tapasztalható az ifjúsági klubok iránt is. Részben a meg nem felelő vezetők miatt, részben a fiatalok felkészületlensége, tapasztalatlansága miatt az ilyen, közéleti témákat kereső amatőr csoportok gyakran hamis vágányra tévednek.

A Fővárosi Tanács 1973. januárjában megbeszélésre hívja össze az amatőr csoportokkal rendelkező művelődési otthonok vezetőit és februárban az amatőr színjátszó csoportok vezetőit politikai-szakmai tájékoztatóra és a további fejlődést elősegítő közös feladatok megvitatására.

1972. november 16.

/Rátki András/

(Molnár Ferenc)

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 36. cs. /1972/ 2. ó. e. 38-39. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály - 1972.)

Besúgói jelentések az Orfeo előadásairól

BELÜGYMINISZTERIUM

III/III-4-b alosztály

SZIGORÚAN TITKOS!

2.sz-pld.

Adta: „Kárpáti E.” fn. tmb.
Vette: Ágoston T. r. fhdgy.
1973. okt. 23.

Tárgy: „Közösség” fn. ügyben

JELENTÉS

Budapest, 1973. november 12.

1973. október 14-én a Főv. Művelődési Házban, a nemzetközi Amatőr Színjátszó Fesztiválon a nyitó esten találkoztam Fodor Tamással, akivel beszélgettünk, és elmondta, hogy az Orfeo Irodalmi Színpad nem vesz részt ezen a Nemzetközi Fesztiválon. Szerinte azért nem hívták meg őket, mert az egy évvel ezelőtti Orfeo-téma még mindig érzékenyen érinti a rendező szerveket, és ezért nem találják kívánatosnak szereplésüket. Sértődöttsége alapján az volt az érzésem, hogy a nyitó estre nem a résztvevők és események iránti érdeklődése vezette, hanem alapvetően az a cél, hogy megmutathassa magát és ezzel tudatosítsa létezésüket.

Látható örömmel fogadta javaslatomat, hogy a lengyel csoporttal, amelynek vezetője voltam, egyik este meglátogatnánk őket és mind a két együttes - tehát a báb- és irodalmi színpad - egy-egy előadást tartana részükre. Csütörtökben állapodtunk meg, de ezt attól is függővé tettük, hogy a lengyel csoport részére még milyen programokat szerveznek a meghívó szervek. Csütörtökön délután azonban a Csiliben fogadták a lengyeleket, és ezért nem jött létre ez a találkozó.

Csütörtök este pedig a záró bál volt a fesztiválon. Ekkor találkoztam Malgot Istvánnal, Gál Évával, Fábry Péterrel. Nagy örömmel fogadtak, érdeklődtek, hogy miért nem mentem el eddig is hozzájuk. Mondtam, hogy miután eddig még nem hívtak én nem akartam váratlanul megérkezni. Ekkor meghívást kaptam a következő hét szerdára, a rendszeres előadásaira, melyen az Irodalmi Színpad és a Bábegyüttes is előadást tart. Sajnálják, hogy nem tudtak a lengyelekkel találkozni. Felvetették azt is, hogy nagyon szívesen kijönnének Kőbányára egy előadást tartani, és nagyon örülnének, ha ezt sikerülne elintézni. Azzal tisztáan vannak, hogy ez nem megy egyszerűen, de szívesen várnak rá, hogy ez sikerüljön.

1973. október 23-án, délután Juhász Éva telefonált a klubba, ilyesmit rendszeresen szokott csinálni, amióta kitiltották onnan. Megkérdeztem tőle - miután tudom, hogy volt már Malgotéknál a Duna Cipőgyár Kultúrházában, hogyan kell oda kimenni. Elmeséltem neki, hogy meghívtak az előadásra, és ezért szeretném másnap, szerdán este, megnézni őket. Juhász Éva nagyon meglepődött, hogy én el merem mondani az Eszter előtt is, hogy megyek ki, az előadásukat megnézni. Másnap, 24-én visszahívtam azért, hogy elmondja: beszélt Malgotékkal, akik azt üzenték, hogy két héten keresztül elmaradnak az előadások, különböző okok miatt és csak november 7-én lépnek fel ismét a Duna Cipőgyár Kultúrházában. Miután Juhász Éva november 7-én, a névadó ünnepségünkön szerepel, tudta, hogy ekkor én nem tudok elmenni, legfeljebb csak a következő szerdán.

Megjegyzés: A jelentést Sony típusú magnetofonról másolta Nákic Gyuláné I.o.sti.

Értékelés:

A tmb. közzeledését Malgot István és társai jól fogadták, sikerült kihasználnia azt a bizonytalanságukat, melyet az utóbbi időben tapasztalható belső ellentmondásai és művészi sikertelenségeik váltottak ki. Bátorosan felvetésük, hogy szeretnének Kőbányán is fellépni felhasználható jelenlegi visszaszorított, ellenséges tevékenységtől tartózkodó helyzetük fenntartására. Feladat:

Tegyen eleget Malgot István és társai meghívásának. Próbáljon információkat szerezni további elképzeléseikről, terveikről, a pilisborosjenői építkezés helyzetéről.

[sk. aláírás]

Ágoston Tibor r. fhdgy

Nytsz: 468600/73.

K 4 pl
1 pl „Közösség”
1 pl „M” do.
1 pl. táj. ti.
1 pl táj. alo.

Jelzet: ÁBTL 3.1.2 M-38310. 98-99. (Állambiztonsági Szolgálatok Történeli Levéltára - Központi operatív nyilvántartást végző szervezeti egységek által kezelt dossziék - Munka dossziék - Kárpáti Emese fedőnevű titkos megbízott dossziéja)

BELÜGYMINISZTERIUM

III/III-4-b alosztály

SZIGORÚAN TITKOS!

Adta: „Luzsnýánszki” fn. tmb.

Vette: Csiha László r. fhdgy.
1975. május 15.
Tárgy: Malgot István és együttese.

JELENTÉS

Budapest, 1975. május 23.

Az Orfeo együttes bábcsoportját láttam az újpesti Duna Művelődési Házban, amit nemsokára lebontanak és akkor, a tervek szerint, átköltözködnek a régi újpesti Munkásotthonba. Műsoruk - egy régebbi, már több helyen sikerrel eljátszott bábdarabjukkal: Cippola [1] úr bábszínháza - egy estén igen jó benyomást keltett művészi kivitelével, a bábok magas színvonalú képzőművészeti megoldásaival, anyagszerűségével, expresszivitásával, a bábmozgatás eleganciájával és plaszticitásával.

Az új műsor Juhász Ferenc A tékozló ország című elbeszélő költeményéből készült. De annak nem annyira verbális anyagát használja fel, mint a vers belső dinamikáját és dallamát.

Az együttes jelenlegi állapotát tekintve határozottan úgy hat, mint békés, művészetkedvelő művészyerekek csoportja. Nem azt akarom azzal mondani, hogy kivészett volna belőlük a társadalmi érdeklődés, vagy hogy munkájuk merőben artisztikus formákat öltött volna: nem, most is határozott politikai érdeklődés, helyzetelemző készség mutatkozik bábdarabjaikban, de mintha mentesült volna korábbi radikális, ultraradikális eltökéltségüktől.

Juhász költeményéből készült munkájukat még egyszer meg kell - az alaposabb megértés végett - nézmem, hogy bonyolult belső szövedékeit átfoghassam.

A Cippola úr bábszínházában a Thomas Manni értelemben vett „cipollizmus” nem egyetlen mozgó-erőre korlátozódik, hanem több, egymással egyenrangú Cipolla út testesíti meg a különféle társadalmi agressziókat.

„Luzsnyánszki”

Megjegyzés: Hálózatunk folyamatos feladatát teljesítette azzal, hogy megtekintette a próbájukat. Azt az alkalmat, amikor a kommunájukban keresi fel őket, koordinálva a III/III-4-b alosztállyal bomlasztásra kívánjuk felhasználni.

Értékelés: A jelentés operatív értékű, a bemutatott darabon keresztül értékeli hálózatunk az orfeósok politikai töltését, valamint ismereteket ad az új darabjukról.

Intézkedés: A jelentés 1 példányát megküldeni a III/III-4-b alosztálynak.

Feladat: Vegyen részt az orfeósok új darabjának bemutatóján, itt mérje fel, a közönség hogyan fogadja újabb kísérletüket. Ezt az alkalmat ragadja meg, hogy a kommunában meglátogatta őket, és ott mondja el kritikáját. Az eddigi tapasztalatai szerint befolyásolni tudja őket, sokat adnak véleményére.

Legközelebbi találkozó: 1975. május 27-én nyilvános helyen lesz.

[sk aláírás]
Csiha László r. fhdgy

Nytsz: 468600/73.

K 4 pld-ban
1 pld III/III-4-a. alo.
1. pld „M” do
1 pld III/III-B
1 pld Táj. ti.

G: Kné

Jelzet: ÁBTL 3.1.2 M-37960. 241-242 (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - Központi operatív nyilvántartást végző szervezeti egységek által kezelt dossziék - Munka dossziék - Luzsnyánszki Róbert fedőnevű titkos megbízott dossziéja)

Címkék:

[Orfeo](#) [3]

[Élet és Irodalom](#) [4]

[Magyar Ifjúság](#) [5]

[underground](#) [6]

Kiadás: 8. évfolyam (2008) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/alternativ_muveszeti_mozgalmak_az_1970es_evekben_az_orfeougy.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/alternativ_muveszeti_mozgalmak_az_1970es_evekben_az_orfeougy.html

[2] <https://www.archivnet.hu/javascript%3A%20void%28%29%3B>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/orfeo>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/élet-es-irodalom>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-ifjusag>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/underground>